

12 квітня 1832 року, після придушення чергового польського повстання, яке частково охопило й землі сучасної України, уряд Російської імперії прийняв рішення перевести найбільший польський навчальний заклад Волині із містечка Кременця до Києва. Загалом процес перевезення навчального закладу завершився до літа 1833 р. і лише Ботанічний сад Кременецького ліцею евакуювали дещо довше. На завершальній стадії переселення Ліцею в Київ, у імперському Міністерстві народної освіти було прийняте рішення про створення в Києві Інституту святого Володимира, на що в травні 1833 року із бюджету виділялося 150 тисяч рублів.

Київ на початку 1830-х років був невеликим провінційним містом із на-

селенням у 37 тисяч осіб. Місто було розділене на декілька частин, які перерізалися велетенськими пустирями, чагарниками, ярами і майже не були зв'язані між собою. Найбільш густонаселеним районом міста був ремісничо-торговельний Поділ. Найпрестижнішим районом Києва вважався Печерськ, де була зосереджена адміністрація і селилося київське дворянство та найзаможніші купці. Район сучасних вулиць Липської, Шовковичної, Банкової, Інститутської, Круглоуніверситетської був забудований дерев'яними і кам'яними будівлями, які рідко сягали двох поверхів. Частина міщан почали освоювати околиці стрімкого Хрещатого Яру, Козиного Болота і території неподалік Софійського та Михайлівського мо-

настирів. Тут, як правило, зводили невеликі мазанки під стріхами або під гонтою, подібні до тієї в якій сьогодні хата-музей Тараса Шевченка (поблизу сучасного Майдану Незалежності, тодішнього Козиного Болота) та окремі магазини для торгівлі найрізноманітнішим крамом. Єдиними солідними будівлями занедбаного Києва першої третини XIX століття були стародавні церкви, собори і монастирі та ще руїни Золотих Воріт, які розповідали перехожим про колишню велич княжої столиці.

Кременецький ліцей було вирішено розташувати в тимчасово орендованих приватних приміщеннях на Печерську. Найбільшим із орендованих будинків був двоповерховий кам'яний дім капітана Корта, десь вище Бессарабки, неподалік сучасної будівлі посольства Ірану на вулиці Круглоуніверситетській (власне, сама назва вулиці з'явилася, коли той будинок був орендований університетом). Також в тимчасове використання університету було передано частину будинку підполковника Самойловича, будинок вдови купця Бухтєєва, будинок дружини купця Іванського, дім священника Ботвинського, будинки генерал-майора Ахта й чиновника Семенюти.

Як бачимо, все майно і адміністративні служби університету були розкидані по Печерську. В будинку Корта помістилися 11 аудиторій, друкарня, житло для ректора і частини професорів, у домі Самойловича зберігалася бібліотека, в будинку Бухтєєва осіли архітектурний і нумізматичний музеї, а невдовзі там же було організовано і житлові

приміщення для казеннокоштных студентів, університетська канцелярія опинилася в будинку священника Ботвинського. До кінця 1834 р. Київський університет отримав лише одне власне приміщення — дерев'яний манеж, збудований на подвір'ї Першої гімназії (яка тоді містилася в Кловському палаці).

На межі 1833–1834 рр. Міністерство народної освіти звернулося до Академії мистецтв у Петербурзі із проханням оголосити конкурс на підготовку проекту будівлі Київського університету. 25 січня 1834 р. керівництво Академії мистецтв запропонувало своїм професорам взяти участь у відповідному проектному змаганні. Первісно планувалося, що проект будівлі університету має бути розроблений до травня 1834 р. аби влітку можна було розпочати його будівництво. Однак четверо професорів — Мельников, Беретті, Брюллов і Тон одностайно заявили, що для підготовки подібного масштабного проекту потрібно 6–8 місяців. Керівництво Академії мистецтв продовжило термін підготовки проектів до липня 1834 р., а згодом уже до вересня того ж року. Коли ж у вересні 1834 р. до учасників конкурсу надійшли запити про стан їхньої роботи, то конференц-секретар Академії отримав відверто песимістичні відповіді.

Однак, уже в першій половині січня 1835 р. проекти Брюллова, Мельникова і Тона були подані в Міністерство народної освіти, а 21 січня їх «наздогнав» і проект запропонований Беретті.

Після міністерської експертизи, 15 квітня 1835 р. саме академікові

архітектури Вікентію Беретті було доручено складати кошторис на будівництво головного корпусу Київського університету. Міністерство освіти вимагало, аби Беретті весь час перебував на місці будівництва і особисто здійснював за ним нагляд. Така умова змусила Вікентія Івановича протягом п'яти місяців полагодити свої справи у Петербурзі і виїхати до Києва у вересні 1835 р. До міста Беретті прибув разом зі своїм учнем архітектором Спарро. Майже два роки Беретті і Спарро шукали місце для будівництва корпусу і проводили підготовчі роботи.

Місце під будівництво обрали на горі між сучасними Бессарабською площею і площею Перемоги. В ті роки це була фактично околиця Києва, поросла чагарниками.

31 липня 1837 р. відбулось урочисте закладення будівлі університету. Церемонія проходила в присутності всіх професорів і студентів, учителів і гімназистів Києва, найвищого духовенства, військового губернатора графа Гур'єва, генерал-ад'ютанта Рідегера, інших військових чинів, київського дворянства та найзаможнішого купецтва. Після урочистої літургії у Софійському соборі, яку відслужив митрополит Філарет, святкова процесія з іконами і хоругвами вирушила до місця, призначеного під будівництво. Після освячення будівельного майданчика в основу університетського корпусу (в лівому передньому кутку) було закладено одну платинову медаль, спеціально викарбовану в Петербурзі на честь закладення будівлі Київського університету (на ній з одного боку було викарбовано профіль імператора, а з другого зображення хреста і напис «У світлі Твоєму побачимо світло»), мідна меморіальна дошка, камінь із фундаменту Десятинної церкви, а також зразки найновіших монет із платини, золота й срібла.

Очевидці згадували, що в момент закладки будівлі університету здійнявся страшений вітер, який буквально «рвав» хоругви і від якого не було куди заховатися, бо місцевість від Софійського собору до місця будівництва була майже суцільним пустирем на якому розташовувалося лише декілька складів із мукою.

Основні роботи з будівництва університету здійснювалися повні п'ять років — з липня 1837 до липня 1942 року. Над його спорудженням трудилися спеціалісти не лише з Ро-

сійської імперії, але й з Італії, Німеччини, Австрії. У липні 1842 р. університет переселився до свого приміщення, однак ця нова грандіозна будівля була ще незавершена. Власне, будівельники не встигли зробити системи опалювання, і студенти змушені були весь 1842–1843 навчальний рік сушити свіжу штукатурку власними легенями. Щойно в 1843 р. внутрішні роботи в головному університетському корпусі були закінчені, й він був повністю готовий до експлуатації. Залишилося єдине питання — в який колір пофарбувати найбільше приміщення тодішнього Києва. Вікентій Беретті пропонував пофарбувати корпус жовтою і білою фарбою (подібно до того, як зараз пофарбований корпус Інституту філології). Однак із Петербурга надійшов наказ від міністра освіти (який посилався на волю імператора) — пофарбувати університет таким кольором, яким пофарбований Зимо-

вий палац в Петербурзі, тобто «під дикий камінь». В наказі зазначалося, що «колір, який приглушує будь-яку надмірну яскравість, є найбільш пристойним для великої будівлі». Але, попри волю імператора, пофарбувати гігантське приміщення у тогочасному Києві було проблемою. Фарби в місті не виробляли, і їй довелося замовляти в Європі. Коли із Заходу прийшли замовлені інгредієнти і їх змішали, то виявили, що отримана фарба дуже вже віддалено нагадує «дикий камінь». Університет став темночервоним (буряковим), і в перші роки своїм виглядом шокував сучасників. Згодом до екстравагантного кольору звикли, й головний університетський корпус назавжди залишився «Червоним корпусом».

Протягом наступних 165 років у Київського університету з'явилися ще десятки нових корпусів і приміщень, але корпус, зведений Вікентієм Беретті, назавжди залишився символом нашої Альма матер.

*Іван ПАТРИЛЯК,
кандидат історичних наук,
доцент Київського
Національного університету
імені Тараса Шевченка*

